

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на тема:

”СОЦИОКУЛТУРНИ МОДЕЛИ НА УБЕЖДАВАЩО ВЪЗДЕЙСТВИЕ ПРЕЗ 20 ВЕК, ФОРМИРАЩИ БЪЛГАРСКАТА НАЦИОНАЛНА ИДЕНТИЧНОСТ”

на Венцислава Велинова Миндова, докторант в катедра „Комуникация и връзки с обществеността” на ЮНЕСКО на СУ ”Св.Климент Охридски” за присъждане на образователна и научна степен „доктор” , професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки

специалност: Журналистика - Убеждаваща комуникация

Научен ръководител: доц. д-р Чавдар Христов

Автор на становището: проф. д-р Маргарита Йорданова Пешева, ВТУ "Св.св.Кирил и Методий".

1.АКТУАЛНОСТ НА ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В обществото се развиват процеси на утвърждаване на националната идентичност, които са породени от общи митове, социокултурни модели и споделени ценности. Факторите, които формират българската национална идентичност са подложени на ерозия под влияние на глобализацията, отворените граници, наложени от мрежата, новите медии и комуникативни практики. Всичко това прави особено актуална темата на този дисертационен труд.

Дисертационният труд съдържателно се ограничава във времето от Освобождението до 70-те години на 20-и век. Основната изследователска цел, която той си поставя се отнася до " *установяването на национално присъщ социокултурен комуникационен модел на убеждаващо въздействие, който има устойчив ефект в процесите на формиране, развитие и*

поддържане на националната идентичност от Освобождението до 70-те години на 20 век"(с.6) .

Правомерно **обектът** на изследователския интерес е обърнат към формирането на българската национална идентичност под влияние на **литературата** (романът), **медиите** (преса, кино, телевизия), **сценичните изкуства** (театър). Несъмнено в този исторически период именно те са основните културни и медийни агенти на българската национална идея. **Предметът** на изследователския интерес са социокултурните комуникационни модели на убеждаващо въздействие, които оказват влияние върху формирането на българската национална идентичност.

Научно- изследователската задача на дисертационния труд действително е мащабна, ето защо тя може да бъде постигната главно с помощта на интегрална методология, която се основава на методи и инструментариум, взети от различни науки- историята, медиазнанието, литературознанието, социалната психология, теория на пропагандата, културната антропология, социологията. и др. Докторантката ясно формулира своята **основна научна теза**- дали и доколко научно може да се да се обоснове национален социокултурен комуникационен модел, който съдържа психологически нагласи и идеологически стереотипи, присъщи за изследвания период? Конкретно водещата научна хипотеза в дисертацията е доколко литературата(романа), медиите (вестници, кино, телевизия), сценичните изкуства (театър) формират общ цикъл за масово медийно въздействие, което създава нагласи, стереотипи ,предразсъдъци и определени модели на национално поведение?

Така формулирана, темата на дисертацията е предизвикателство за професионалната зрялост и компетентност на автора. Определено смятам, че докторантката Венцислава Миндова отлично се е справила с тази сложна, широка в съдържателен план и в известен смисъл- "полифонична" изследователска тема. Затова допринася професионално защитената структура на дисертационния труд, която се основава на дедуктивния анализ, на теоретичното изясняване на водещи понятия като *култура, мит, нация и национализъм, национална идентичност, стереотипи, пропаганда, манипулация* и др. Но също и на разглеждането на някои стереотипни

моделите на убеждаващо въздействие в този исторически период, чрез тяхното проследяване с помощта на основните медийни носители- книгата; вестникът; киното, телевизията. На финала остава реализацията на извършеното от докторантката емпирично изследване (по метода пряка групово анкета) сред 200 ученици от 12 клас в четири елитни профилирани гимназии в страната, за да се анализира днешното разбиране на младото поколение за водещите социокултурни комуникативни модели, на които днес се основава националната идентичност.

2. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДЕСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

Дисертационният труд се състои от : Увод, три глави, заключение , приложения, именен показалец, научни приноси и библиография в размер на **293 стр.** Тук се включват **32 стр. фигури** от анкетно изследване. Библиографията включва общо **139 източника- 92 авторски и колективни монографии** и **47 онлайн научни изследвания** на кирилица и латиница, а също и **22 периодични издания**. В съдържателен план посочените научни издания убедително показват професионалната компетентност на Венцислава Миндова по темата на докторската дисертация.

Първа глава е общотеоретична и концептуална за останалата част от дисертационния труд. Тя съдържа три основни части, посветени последователно на изграждането на социално- историческия мит, на историческите корени, формиране и съхраняване на националната идентичност и на отношенията на идеологията и мита в техните значения и функции за националното съзнание.

В първа част се разглежда феноменологията, физиономиката и прогностиката на мита. Като се основава на редица авторитетни научни изследвания (Мелетински, Барт, Клод Леви- Строс, Богдан Богданов и др.) докторантката Венцислава Миндова приема, че *митът е разказ, слово, което се мисли за истинно и неоспоримо свидетелство, то конструира реалности в своята зависимост с историята и обществото*(с.29). Но митът винаги акумулира в себе си определени социални нагласи и така изгражда своего рода комуникационно поле на предавани значения. Правилна е тезата, която докторантката споделя, че митовете по своеобразен начин артикулират колективните представи и нагласи в действителността и създават определена

парадигма на традиционно пазените ценности. Венцислава Миндова развива тезата за практическото безсмъртие на митовете, които най-често се преосмислят, обличат се в конкретна идеология. Именно идеологическият елемент при дефинирането на мита разчита знаците на общото културно минало.

Във втора част се акцентира предимно върху понятията: *нация; национална идентичност; социокултурни модели на тяхното взаимодействие*. Докторантката се придържа към тезата на Николай Аретов, че *нацията неизбежно е резултат от консолидирането на общността около изконни ценности и именно методологията е тази, която легитимира нейното присъствие* (с.61). Вярна е теоретичната постановка, че идеята за нацията се основава на обща историческа съдба, общи корени, общи вярвания и обща територия, които неизбежно създават едно споделено пространство на опита. За целите на дисертацията, докторантката въвежда свое работно определение за социокултурни комуникационни модели- като *нагласи, придобити от културата и традицията на едно общество или нация, които съхраняват материалната и духовната култура и осъществяват приемствеността между поколенията* (с.63).

В трета част се открояват понятията *убеждаващо въздействие, манипулация, пропаганда, стереотип, предразсъдък*. Докторантката изследва появата на идеологическия мит и неговата пропагандна сила. Тя прави редица уточнения на съвременното разбиране за манипулация, убеждаване, пропаганда и комуникационни стратегии, които основава на някои нови научни изследвания.

Втора глава е посветена на идеологическите стереотипи като своеобразни медиатори в триадата: книга- вестник- кино, телевизия, театър. Различните комуникационни модели се разглеждат чрез няколко основни митологетика, характерни за изследвания период: митът за робството и борбата за национална независимост; митът за османското наследство и появата на байганьовския манталитет; митът за класовата борба по времето на тоталитарния режим и Макединският мит и борбата за освобождението на Македония.

Венцислава Миндова извежда пред скоба комуникационният митологичен модел на романа , който се превръща в панорама на националния живот. "Под игото", "Тютюн", "Време разделно" се разглеждат и като литературни произведения и като филмови екранизации, които пораждат нови идеологически и комуникационни митологетики.

Особено интересна е частта, която е посветена на образа на бай Ганьо, създаден от Алеко Константинов и неговото превръщане в устойчив национален мит, своеобразно отрицание на културата и традициите на своя народ. Бай Ганьо се превръща в идеологически мит, който заживява собствен живот в полето на вестника, театралното представление, различните филмови екранизации.

В дисертацията се разглежда и времето на тоталитарния режим, в което господстват разнообразни идеологически митове, налагащи общи ценности и познания най-вече чрез средствата на пропагандата. Докторантката се спира най-вече на романа "Тютюн", на пропагандните внушения , изказани по време на неговото двудневно обсъждане в Съюза на българските писатели, на критическата дискусия в печата и др.

Митът за освобождението на Македония е финален за втора глава на дисертацията. Докторантката разглежда този проблем предимно през романа на Димитър Талев "Железният светилник" и на Свобода Бъчварова "Литургия за Илинден" и последвалите театрални постановки и филмови екранизации.

Всеки отделен раздел от двете теоретични глави на дисертацията е разработен самостоятелно и полифонично. Търсени са комуникационните и идеологически корени на различните национални митове и техните превлъплъщения в различните медийни практики.

Трета глава обобщава получените резултати от проведеното от докторантката непредставително социологическо изследване сред 200 ученици от 4 елитни гимназии със специализиран профил. Анкетната карта съдържа 20 въпроса, 18 от тях са от затворен вид , а 2 въпроса имат свободна форма. Докторантката е спазила някои задължителни социологически процедури- тя представя резултатите за анкетираните ученици от всяко

училище поотделно и дава обобщени резултати от всички анкетираните респонденти. Съдържанието на въпросите е насочено към съвременните национални идеи и митове, изграждащи новите социокултурни комуникационни модели при младото поколение. Въпросникът изследва техните исторически познания, чувството им за национална принадлежност и емоционална чувствителност към националните герои от българската история.

Правят впечатление няколко основни тенденции: все по-силното влияние на семейството и семейните ценности в израстването на младите хора, все по-голямата тежест на родния град и региона, огромната роля на интернет, блоговете и социалните мрежи в тяхната комуникативна култура и социални практики. Образите на Ленин и Левски най-често се представят чрез клишета и стереотипи, като за голяма част от анкетираните Ленин практически е непознато име. Което само доказва известната теза, че *стереотипите се променят с промяна на политическата конюнктура* (с.237). Бих отбелязала отговора и на въпроса с какво младите свързват демокрацията- 74% от тях със "*свободата да избираш, да определяш бъдещето си и да вървеш*", което е твърде оптимистично. както и отговорите на 64% от анкетираните, че чувството за принадлежност към българската нация се формира чрез "*националните традиции, обичаи, култура и памет*" (с.245.).

Като цяло, структурата и съдържанието на дисертационния труд безспорно отговарят на необходимите изисквания, които се предявяват към една докторска дисертация. Дисертационният труд почива върху много добре дефинирана методика, отлично представени и защитени изследователска теза, основни цели, изводи и научни приноси. Специално искам да отбележа отличният език и стил на дисертацията, нейната концептуална дълбочина, която показва отлично познаване на основни научни тези в областта на историографията, медиазнанието, теориите на мита, теориите на пропагандата, социалната психология. Автореферът коректно отразява съдържанието на дисертацията, нейните основни идеи, изследователски тези и научни приноси.

3. НАУЧНИ ТЕЗИ И ПРИНОСИ

В дисертацията се представят, анализират и доказват следните научни тези и приноси:

3.1. Теоретично издържана е тезата, че идеологическият мит и идеологическият стереотип са най-подходящия инструмент за трансформация на идеологиите, доколкото те изграждат матрица на предавани значения. В дисертацията тази теза подробно се анализира и защитава чрез последователно разглеждане на различни по съдържание и вид национални митове, чрез техните комуникативни практики и чрез вижданията на младото поколение за нашето близко и по-далечно минало.

3.2. Правилна и добре аргументирана е тезата на докторантката за силната връзка между мита и идеологията чрез практиката на масовото убеждаване. Безспорно всяка идеология най-често си служи с митове, за да получи потребната ѝ легитимация пред общността. За тази цел тя използва инструментите на литературата, медиите, сценичните изкуства. Всеки мит носи едни или други пропагандни внушения, които се обличат в подходящи художествени и комуникативни формули.

3.3. В дисертацията се формулират и аргументират работни дефиниции на редица важни понятия като: *социокултурни комуникационни моделим предразсъдък; идеологически стереотип; мит; ефект на рамкираната пропаганда* по отношение на комуникационната формула на националната идентичност.

3.4. Дисертацията съдържа научен принос и по отношение на анализа и осветляването на някои социокултурни модели на убеждаващо въздействие, които се проявяват в някои национални митове, които са подробно разгледани- за робството, за османското наследство, за класовата борба, за македонският мит и др.

3.5. Научен принос е извършеното социологическо изследване с 200 респонденти в четири елитни профилирани гимназии, чиито резултати ясно показват, че редица от разгледаните митове в дисертацията съществуват и днес, те се основават на устойчиви идеологически стереотипи и пораждат определени модели на поведение.

4. ОСНОВНИ БЕЛЕЖКИ И ПРЕПОРЪКИ.

Основната ми забележка (и препоръка) към докторантката Венцислава Миндова е свързана със слабото присъствие на телевизията като най-мощна електронна медия в разглеждането на социокултурните модели на отделните метове, които аргументират публичният образ на националната идентичност.

На първо място, дисертационният труд обстойно разглежда книгата като медия, нейните филмови и сценично- театрални превлъплъщения, но почти не разглежда пропагандните и идеологическите внушения и налагането на комунистическата идеология чрез телевизионни сериали като "На всеки километър", " По хълмовете на времето" и др. А също и чрез редица телевизионни предавания, които имат за основна цел налагането на завършената правота на комунистическата идеология.

Дисертационният труд е много стойностен, и той само би спечелил, ако в него бяха разгледани някои пропагандни внушения и устойчиви национални митове, налагани чрез телевизионния екран. Именно Българската национална телевизия в продължение на 30 години (от създаването си през 1959г. чак до 1990г.) успешно пренаписа част от нашето историческо минало- с неговите сюжети, драми и национални герои. Това много интересно и ценно научно изследване само ще спечели, ако бъде продължено в тази посока.

На второ място, дисертационният труд може да бъде продължен и обогатен с разгръщането в послените десетилетия на онлайн пропагандата, с нейните граждански мобилизации и гражданска журналистика, с широтата и многообразието на блогосферата и социалните мрежи, с онлайн литературата и дигиталните изкуства, които създават коренно различна медийна и комуникационна среда за формиране и развитие на националната идентичност.

Бих искала да задам следните въпроси към докторантката Венцислава Миндова.

1. Как Българската национална телевизия изгради новата комунистическа идеология чрез системно пренаписване на антифашистката борба, партизанското движение и новите комунистически герои- икони?

2. Кои са днешните предизвикателства в мрежата и как се раждат новите пропагандни формули (и хиперболи) в дигитална среда? Има ли съвсем различни наднационални митове, които израстват от налагането на новата идеология на глобализма?

3. Нужно ли е в училище да се развива нова медийна педагогика в плана на утвърждаване на съвременната национална идентичност, която ще стимулира младите да се чувстват горди, че са българи?

5. ОЦЕНКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

Като имам предвид голямата актуалност и оригиналният характер на извършеното научно изследване, задълбочените познания на докторантката Венцислава Миндова по този проблем в областите на историята, медиазнанието, литературознанието, теориите на пропагандата, социалната антропология, неговите безспорни научни приноси, **убедено препоръчвам** на уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен "доктор" на Венцислава Велинова Миндова, докторант в катедра на ЮНЕСКО „Комуникация и връзки с обществеността” на СУ”Св.Климент Охридски”, професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки , специалност : Журналистика-Убеждаваща комуникация .

София, 10март 2015г.

РЕЦЕНЗЕНТ : проф. д-р Маргарита Пешева

ВТУ"Св.св.Кирил и Методий"